

Charikova Iryna. Socio-cultural Motivation and Pragmatic Variation of Thanks-Utterance in the English Speech. The article addresses socio-cultural motivation and pragmatic variation of thanks-utterance in the English speech. Feeling of gratitude and politeness principle are defined as the main components of ethic and psychological content of thanks-utterance. Awareness of the factors of the usage of this utterance – semantic, socio-pragmatic and interactional are express conditions of its effectiveness in communication. The choice of communicative strategies is determined by conventions of politeness that corresponds to socio-cultural norms and rules of communication. Being one of the most important speech etiquette rituals, thanks-utterance is fixed in typical socio-cultural situations and belongs to positive politeness strategies. Despite commonality of the discourse events containing thanks-utterances, degree of the ritualization varies depending on the contexts of their usage.

Key words: communication, pragmatics, author's intention, thanks-utterance, feeling of gratitude, concept of politeness, object of thanks.

Стаття надійшла до редколегії
14.02.2013 р.

УДК 811.111'373.23

Вікторія Юшак

Компресивні способи утворення назв продуктів програмного забезпечення

У статті зроблено спробу визначити роль компресії у словотворенні, за допомогою якої реалізується закон мовної економії. Компресія розглядається як засіб підвищення інформативності й експресивності новоутворених лексичних одиниць. Виявлено, що в утворенні назв продуктів програмного забезпечення використовуються такі компресивні способи: аббревіація, усічення, телескопія, еліпсис, словоскладання, заміна слів цифрами, упушення букв. З'ясовано, що найпродуктивнішим способом компресивного словотворення є аббревіація, яка, крім номінативної, може виконувати експресивну й індивідуалізуючу функції.

Ключові слова: назва, мовна економія, компресія, скорочення, аббревіатура.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі розвитку мови спостерігається тенденція до скорочення лексичних одиниць, що зумовлено рядом внутрішньомовних, і насамперед позамовних факторів. Одним із законів, за якими розвивається мова, є закон мовної економії або економії мовних засобів. Скорочуючи зовнішню форму лексичної одиниці, мовці зберігають час і зусилля на передачу та сприйняття даних. Дія цього закону підсилюється соціальними причинами, зокрема пришвидшенням темпу життя, постійним ростом інформації, досягненнями в техніці та науці, поширенням цих винаходів серед користувачів.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Закон економії мовних засобів реалізується за допомогою мовної компресії. На думку О. Селіванової, компресія – вияв мовної економії, стягнення складеної номінативної одиниці до одного графічного слова при збереженні семантики вихідної сполуки (заліковка, електричка). Різновидом компресії може бути й аббревіація за умови скорочення слова чи сполуки до звуків і букв, складів, частин слів (пор.: скорочення аферезису, синкопи, апокопи). Дослідниця ототожнює терміни «компресія» та «універбація» [4, с. 231–232].

Актуальність статті визначається високою частотністю скорочень у номінаціях програмних продуктів. **Мета** статті – проаналізувати компресивні способи утворення назв продуктів програмного забезпечення. Постановка мети зумовлює вирішення таких **завдань**: визначити способи компресії назв програмних продуктів, проілюструвати їх на прикладах і пояснити причини використання різних типів скорочення.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У нашому розумінні компресія – це формальна редуція лексичної одиниці або ущільнення багатокomпонентного словосполучення до однієї цілісної конструкції, зумовлене законом мовної економії, при збереженні значення вихідної основи. Отже, інформативність новоутвореної одиниці підвищується.

Компресивне словотворення об'єднує ті способи словотворення, за якими утворюються номінативні одиниці, тотожні за значенням із базовим словом чи словосполученням, але які відрізняються

від них коротшою формою. До таких способів, які характерні і для розмовної, і для літературної мови, відносяться усичення, універбація, субстантивація й абревіація [2, с. 120].

Скорочення виконують не лише номінативну функцію, але й функцію компресії інформації. Способами формального скорочення слів або словосполучень є усичення, абревіація, телескопія [6; 8]. Крім скорочень до способів компресії відносимо еліпсис, словоскладання, заміну слів цифрами, упущення букв.

Найпродуктивнішим способом компресії багатокomпонентних назв є абревіація. В. Лопатін визначає абревіатуру як іменник, який складається з усичених слів, які входять у вихідне словосполучення, або з усичених компонентів вихідного складного слова. Останній компонент абревіатури може бути також цілим (неусиченим) словом [5, с. 9]. У нашому дослідженні абревіатура розуміється як новоутворення, яке є комбінацією перших літер частин вихідного багатокomпонентного словосполучення.

У номінації продуктів програмного забезпечення абревіатури займають друге місце за чисельністю після суфіксації. Використовуючи абревіацію як спосіб словотворення, розробники програмних продуктів інтенсифікують інформативність назв.

Абревіатурні утворення найчастіше містяться у складі або застосовуються для позначення назв операційних систем (*Apple DOS* ← *disk operating system*, *MS-DOS* ← *Microsoft Disk Operating System*, *iOS* ← *iPhone OS*), мов програмування (*FORMAC* ← *FORmula MANipulation Compiler*, *REBOL* ← *Relative Expression Based Object Language*, *SISAL* ← *Streams and Iteration in a Single Assignment Language*), програм для спілкування (*QIP Infium* ← *Quiet Internet Pager Infium*, *MSN Messenger* ← *Microsoft Network Messenger*), медіа-плеєрів (*GOM Player* ← *Gretech Online Movie Player*, *VLC Media Player* ← *VideoLAN Client Media Player*, *Free BPM Detector* ← *Free Beats per Minute Detector*).

У наступних прикладах абревіатури є складниками багатокomпонентних назв (програма для збільшення швидкості роботи комп'ютера *PCBoost* ← *Personal Computer Boost*, утиліта для перегляду паролів, збережених у браузері *Internet Explorer IE PassView* ← *Internet Explorer PassView*; програма, яка показує час роботи комп'ютера *PC On/Off Time* ← *Personal Computer On/Off Time*; програма обміну миттєвими повідомленнями (*CenterIM* ← *Center Instant Messenger*) або складних слів (операційні системи *BeOS*, *MorphOS*).

Часто абревіатури утворюють самостійні, повнозначні назви продуктів програмного забезпечення: програма обміну миттєвими повідомленнями *SIM* (*Simple Instant Messenger*), медіа-плеєр *AIMP* (*Artem Izmaylov Media Player*), графічний редактор *GIMP* (*GNU Image Manipulation Program*). Назви-абревіатури функціонують нарівні з назвами, які мають повну форму. У процесі утворення таких скорочених одиниць зберігаються граматичні характеристики твірного словосполучення. Наступні приклади демонструють, що абревіатури як повнозначні іменники можуть бути модифікованими прикметниками: система оптичного розпізнавання символів *SimpleOCR* ← *Simple Optical Character Recognition*, програма для змішування аудіо та відео *VirtualDJ Pro Full* ← *Virtual Disk Jockey Pro Full*, програма для оптимізації та керування пам'яттю комп'ютера *SuperRam* ← *Super Random Access Memory*, редактор *HTML EasyHtml* ← *Easy HyperText Markup Language*.

Умовою функціонування абревіатур у мові як самостійних одиниць є їх упізнаваність мовцями. Наступні абревіатурні утворення через високу частотність застосування в мовленні користувачів персональних комп'ютерів стали повнозначними та загальновідомими словами: *PC* ← *personal computer*, *OS* ← *operating system*. Абревіатури *CD* ← *compact disk*, *DVD* ← *digital video disc*, *MP3* ← *MPEG (Motion Picture Experts Group) + Audio Layer-3*, *AVI* ← *Audio Video Interleaved* навіть витіснили з ужитку свої повні форми у зв'язку зі складністю вимови і запам'ятовування останніх.

Існують різні точки зору щодо класифікації типів абревіатур. Так, В. Лопатін виділяє такі структурні типи абревіатур: 1) ініціального типу (буквенні, звукові, буквенно-звукові); 2) які складаються з поєднання початкових частин слів, складові; 3) змішаного типу, які складаються як із початкових частин слів, так і з початкових звуків (назв букв); 4) які складаються з початкової частини слова (слів) і цілого слова; 5) які складаються з поєднання початкової частини слова з формою родового відмінка іменника; 6) які складаються з поєднання початку першого слова з початком і кінцем другого або тільки з кінцем другого [5, с. 9].

У нашому дослідженні керуємося типологією Р. Стоквела та Д. Мінкової [7], за якою розрізняють ініціальні абревіатури, які складаються з перших літер словосполучення-основи і вимовляються

кожна окремо, як в алфавіті: *IM+* ← *Instant messenger* (програма обміну миттєвими повідомленнями), *BeIA* ← *BeOS for Internet Appliances* (операційна система для мобільних пристроїв), та акроніми, утворені ініціальними буквами, які читаються як одне слово: *SYMPA* ← *Send Your Mail Privately & Anonymously* (анонімний відправник електронної пошти), *QIP* ← *Quiet Internet Pager* (програма обміну миттєвими повідомленнями). Д. Мінкова та Р. Стоквел зазначають, що визначити нову форму як акронім чи ініціальну аббревіатуру не завжди легко чи можливо. Слова *CD-ROM* (*compact disk read-only memory*) та *JPEG* (*Joint Photographic Experts Group*) є ініціально-акронімічними гібридами [7, с. 17].

Деякі акроніми співпадають за фонетичною та буквенною формами з наявними в мові словами. Комбінації перших літер слів у наступних акронімах утворюють знайомі номінативні одиниці та містять метафоричне значення: програма миттєвого обміну повідомленнями *AIM* ← *AOL Instant Messenger*, програма для конвертування мультимедійних файлів *SUPER©* ← *Simplified Universal Player Encoder & Renderer*, мови програмування *BASIC* ← *Beginner's All-purpose Symbolic Instruction Code*, *LIFE* ← *Logic, Inheritance, Functions, and Equations*, *PILOT* ← *Programmed Instruction, Learning, Or Teaching*, *UFO* ← *Unified Functions and Objects*, *BLISS* ← *Basic Language for Implementation of System Software*, текстові редактори *THE* ← *The Hessling Editor*, *Leo* ← *Leonine Editor with Outlines*. Назва мови програмування *Perl* ← *Practical Extraction and Reporting Language* побудована за аналогією зі словом *pearl*, обраного для створення позитивної конотації. Назва іншої мови програмування *Tcl* ← *Tool Command Language* є омофонічною до іменника *tickle* – лоскіт, лоскітливий дотик. Як бачимо з наведених прикладів, службові слова (артиклі, сполучники) також скорочуються та входять до складу акронімів.

Використання наявних у мові лексичних одиниць як аббревіатури є свідомим і спланованим процесом. Мотивованість акроніма одночасно і вихідним словосполученням, і близьким за звучанням словом дає змогу назвати такі одиниці словами з подвійною мотивацією [3, с. 52]. Такі назви легко запам'ятовуються, адже викликають асоціації з омонімічними словами.

Зазначений спосіб утворення акронімів є одним із прийомів мовної гри. Велика смислова «насиченість» слів із подвійною номінацією, той факт, що вони зрозумілі і за своїм основним значенням, і за значенням слова, з яким вони ідентичні за звучанням, забезпечує виразність цих слів і бажання їх обіграти [3, с. 53].

Наступні номінації на позначення комп'ютерних програм також містять аббревіатури, які виконують експресивну функцію. Назву програми обміну миттєвими повідомленнями *IMadering* утворено через компресію словосполучення *I Made Ring* (Я створив коло (спілкування)) до одного слова, перші дві літери якого є аббревіатурою від *Instant messenger*.

Часто аббревіатури або їх розшифрування базуються на каламбурі. Наприклад, назва програми для запису компакт-дисків *K3b* має повну форму *KDE Burn Baby Burn*. Для створення комічного ефекту використовуються і фонетичні аббревіатури. Каламбурна назва програми обміну миттєвими повідомленнями *ICQ* базується на тотожності звучання зі словосполученням *I seek you*. Назви програми штучного інтелекту *Dr. Sbaitso* ← *Sound Blaster Acting Intelligent Text to Speech Operator* та текстового редактора *Kate* ← *KDE Advanced Text Editor* утворюють антропоніми.

Серед механізмів виділення назви є й орфографічні засоби. Наступна аббревіатура репрезентована за рахунок дотування. Дотування як прийом графічної репрезентації аббревіатур вживається для експресії мінімалізації структури мовної одиниці при стабільності її «семантичної завантаженості»: *A.L.I.C.E.* (*Artificial Linguistic Internet Computer Entity*) [1, с. 158].

Абревіатура *K* у складі назв програмних продуктів софтової спільноти *KDE* виконує індивідуалізуючу функцію, оскільки вказує, чиєю власністю є програми: *KWord*, *KWrite* (текстові редактори). У багатьох назвах цього бренда аббревіатура *K* використовується замість літери *s*: графічні редактори *Kolour Paint*, *Krita*, інтернет-браузер *Konqueror*, архіватор *Ark*.

В утворенні сучасних ономастичних одиниць прослідковується тенденція до трансформації вже наявних типів аббревіатур і їх комбінації з іншими способами словотворення. У назвах продуктів програмного забезпечення аббревіатури використовуються в поєднанні з усіченнями: медіаплеєр *Winamp Standard* ← усічена форма назви операційної системи *Windows* + аббревіатура *Advanced Multimedia Products*. Наступні номінативні одиниці утворені шляхом складання слова з аббревіатурою: *Readiris Pro* ← *read* + *image recognition integrated systems*, *OCRopus* ← *optical character recognition* + *opus* (системи оптичного розпізнавання).

Назви продуктів програмного забезпечення також скорочуються відсіканням основного слова через збереження початкового складу (апокопи) або рідше кінцевого (афези): *Calligra Words* ← *Calligraphy* (текстовий редактор), *O&O Defrag*, *MyDefrag* ← *Defragmentation* (програма для дефрагментації жорсткого диска), *Ammu Admin* ← *Administrator* (система віддаленого доступу й адміністрування). Фонологічною особливістю усічень є зміщення основного наголосу твірного слова.

Одним зі способів скорочення є телескопічні одиниці, які поєднують значення та неповні форми двох слів або повну основу похідного слова з усіченою основою іншого. Назви продуктів програмного забезпечення утворені за різними телескопічними моделями. Типовими є телескопізми, які виникли шляхом поєднання апокоп двох слів за моделлю $ab + cd \rightarrow ac$, де a та c – ініціальні частини щодо першого та другого слів, b та d – кінцеві елементи. Прикладом є назва мови програмування *FORTRAN* ← *Formula Translation*, у якій до того ж усі літери капіталізовані для графічного виділення найменування.

Назви скорочуються через приєднання апокопи першого слова до повної форми другої лексеми за моделлю $ab + cd \rightarrow acd$: *Gmail* ← *Google + mail* (програма для роботи з електронною поштою).

Повними телескопізмами є складноскорочені слова, утворені шляхом поєднання апокопи одного слова з афезою іншого за моделлю $ab + cd \rightarrow ad$: *Linux* ← *Linus + Unix* (операційна система).

Отже, телескопізми мають те ж семантичне навантаження, що й лексеми, утворені за допомогою словоскладання, але складнішу форму, що може стати проблемою для дешифрування значення.

Прагнення до економічності мовного вираження спостерігається також у словоскладанні. Словосполучення, які є твірною основою, скомпресовані до одного слова: програма, яка генерує голос користувача *Songsmith*, графічний редактор *Fatpaint*.

Компресивність назв програмних продуктів є характерною не лише для однослівних номінацій, але й для назв, утворених від словосполучень. Прикладами таких еліптичних утворень є назви мов програмування *Java* ← *Java coffee*, *WordBasic* ← *Microsoft Word + Basic*.

Характерною для назв програмних продуктів є заміна цілих слів (як правило, службових) цифрами у зв'язку з їх омофонічністю. У номінаціях на позначення комп'ютерних програм, як і в комп'ютерному спілкуванні, спостерігається тенденція до використання цифр 2 і 4 замість прийменників *to* та *for*, вимова яких є ідентичною: програма для запису дисків *Power2Go*, архіватор *IZArc2Go*, утиліта для відновлення видалених файлів *Back2Life*, програма для редагування домашнього відео *MAGIX Video easy 4 HD*.

Крім формальних і графічних способів скорочення, використовуються фонетичні прийоми. Таким фонетичним прийомом скорочення назв є упушення букв: *Racter* ← *raconteur* – хороший оповідач (програма штучного інтелекту), *ImgBurn* ← *image* (утиліта для запису образів дисків), *Flash Video MX SDK* ← *mix* (он-лайн відеоконвертер), *BrowseEmAll* ← *Browse them all* (утиліта для тестування веб-сайтів).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Однією з основних характеристик назв продуктів програмного забезпечення є їх компресивність. Причинами застосування компресивних способів у назвах програмних продуктів є їх часова та просторова економічність, частотність використання типів програм і форматів. Компресія є засобом підвищення інформативності й експресивності новоутворень. Способами компресії назв продуктів програмного забезпечення є абревіатури, усічення, телескопізми, еліipsis, словоскладання, заміна слів цифрами, упушення букв. Характерними рисами способів компресії є їх різноманітність, варіативність і комбінованість. У наших наступних дослідженнях плануємо зосередитися на вивченні мотиваційних ознак утворення назв продуктів програмного забезпечення.

Джерела та література

1. Гармаш О. Л. Лінгвосинергетичний аспект розвитку словникового фонду англійської мови : монографія / О. Л. Гармаш. – Запоріжжя : ЗНУ, 2011. – 324 с.
2. Земская Е. А. Русская разговорная речь / Е. А. Земская, М. В. Китайгородская, Е. Н. Ширяев. – М. : Наука, 1981. – С. 71–131.
3. Лейчик В. М. Люди и слова / В. М. Лейчик. – М. : Найка, 1982. – 176 с.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.

5. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – 2-е изд. – М. : Большая Рос. энцикл., 1998. – 685 с.
6. Adams V. An Introduction to Modern English Word-formation / V. Adams. – London ; New York : Longman Group Ltd, 1973. – 230 p.
7. Minkova D. English Words / D. Minkova, R. Stockwell. – New York : Cambridge University Press, 2009. – 219 p.
8. Plag I. Word-Formation in English / I. Plag. – New York : Cambridge University Press, 2002. – 254 p.

Юшак Виктория. Компрессивные способы образования названия продуктов программного обеспечения. В статье сделана попытка определить роль компрессии в словообразовании. Компрессивность является одной из основных характеристик названий продуктов программного обеспечения. Выделены такие компрессивные способы образования названий программных продуктов: аббревиатуры, усечение, телескопизмы, эллипсис, словосложение, замена слов цифрами, пропуск букв. Причинами использования компрессивных способов является их временная и пространственная экономичность, частотность использования типов программ и форматов. Компрессия является средством повышения информативности и экспрессивности новообразований. Характерными чертами способов компрессии является их разнообразие, вариативность и комбинируемость. Особое внимание уделено анализу аббревиатур, которые, кроме номинативной, могут выполнять индивидуализирующую и экспрессивную функции.

Ключевые слова: название, языковая экономия, компрессия, сокращение, аббревиатура.

Yushak Viktoriya. Compressive Methods of Formation of the Names of Products of Software. The article is concerned with the compressive ways of word-formation of software products names. The study is an attempt to define the role of compression in word-formation. Compressiveness is viewed as one of the main characteristics of the software products names. The following compressive ways of formation of the names are defined: abbreviation, clipping, blending, ellipsis, replacing of words with numbers, omission of letters. The reasons for the use of the compressive types are their time and space efficiency, the frequency of use of program types and formats. Compression is a means of intensifying of informativity and expressiveness of lexical units. The characteristic features of the compressive ways are diversity, variability and combinability. Special attention is paid to the analysis of abbreviations, which except the nominative can perform individualizing and expressive functions.

Key words: name, language economy, compression, abbreviations.

Стаття надійшла до редколегії
22.02.2013 р.